

Jon Arretxe, idazlea

«Jendeari etorkinenganako errespetu pixka bat sentiarazten badiot, ni pozik»

Entretenimendu hutsetik haratago, mezu soziala ere badute Jon Arretxeren nobela beltzek. Toure, bere pertsonaia, kalean ikusten ditugun afrikarren isla da. Arretxe, idazlea izateaz gain, bidaiazalea, opera kantaria, musikaria eta kirolaria ere bada.

Reyes Ilintxeta

@ReyesIlintxeta

ARGAZKIAK: DANI BLANCO

Idazle ezaguna zara, baina musikaria ere bazara. Nola hasi zinen horretan?

Umetan hasi nintzen amak behartuta. Bera oso musikazalea izan zen beti eta oso belarri ona zeukan, baina ezin izan zuen ikasi familia ez zelako diruduna. Argi zeukan seme-alabei musika erakutsiko ziela eta ni sei urterekin behartu ninduen eskoletara joatera. Lehenengo solfeoa, gero akordeoia, pianoa... Beti gogoz kontra. Orain izugarri eskertzen diot hori dena amari. Musika erraz irakurtzeari esker adibidez, orain kantatu ahal dut.

Opera kantaria zara, gainera.

Kantuan gaztetan hasi nintzen eta helduagotan Gasteizen eta Bilbon jarraitu nuen ikasten. Aldi berean, Bilbon, OLBE Opera Lagunen Bilboko Elkartearen abestu izan dut urte askotan, baina Nafarroara bizitzera etorri nintzenean haraino joateak nagikeria ematen zidalako utzi nuen. Iruñean AGAO opera taldea aurkitu nuen, eta azken urteotan hemen nabil. Gainera, bakarlari paperak ematen dizkirate eta oso motibagarria izateaz gain, diru pixka bat ere ematen dit. *Don Pasquale* egin dugu azken urte honetan. Notarioaren papera egiten dut

nik eta umeentzat prestatu dugun bertsoian protagonista naiz.

Zer paper gustatuko litzaizuke egitea?

El rapto en el serraloko Osminen ariak kantatu ditut, baina opera osoa oso gustura egingo nuke edo Simpson pertsonaia *La Taberna del Puerto* zarzuelan.

Opera zaletasuna demokratizatzeke zer beharko litzateke?

Orain ez da boladarik onena arterako, oro har, diru faltagatik. Opera oso gauza garestia da. Sarrerak ere garestiak dira izugarritzko muntaiak direlako. Jende pila aritzen da lanean. Hala ere, gauza batzuk egin daitezke, adibidez, obra egokituak prezio baxuagoan. AGAOk halakoak egiten ditu herri askotan eta oso ongi funtzionatzen dute.

Bestalde, musika beti ikasgai *maria* izan da ikastetxeetan eta ez dugu oso serio hartzen. Osagarritzat dugu, baina oso garrantzitsua da.

Zergatik?

Gauza asko lantzen duzulako: sentimenduak, hunkitzeke gaitasuna... Musika irakasle ona edukitzeak ate asko irekitzen ahal dizkio pertsona bati.

Deustun filologia ikasi zenuen. Bokazioz?

Ia-ia lotsagarria da, baina hori ere amari esker egin nuen. Umetan, badirudi oso azkarra nintzela eta beti urtebete arreraturata ibili nintzen karrera amaitu arte. 17 urte bete berritan hasi nintzen unibertsitatean eta berdin zitzaidan zer ikasi, halako ideia garbirik ez nuelako. Amak, orduan, Deustuko Unibertsitatean Euskal filologia izeneko karrera zegoela ikusi zuen, eta oso euskaltzalea nintzelako hori egitea proposatu zidan. Horrela sartu nintzen, kasualitatez.

Tesia Basauriko euskarari buruz egin zenuen. Zer aztertu zenuen zehazki?

Aitita-amamak Basaurikoak eta euskaldun zaharrak izan arren, gurasoek galdu zuten euskara. Pérez aitita kanpotik etorritako familia batekoa zen, baina Basaurin jaioa eta euskara ikasi zuen. Euskaldun zaharra zen hura ere. Gerra osteko garaia izan zen gogorrena. Basauri betiko euskararen azkeneko mugan dago. Oso gogorra zen euskalduna izatea, eta gerra ostean jende askok utzion euskaraz hitz egiteari. Hori ikertu nuen nire tesian. Ondo zekitenak gerra aurretik jaiotakoak ziren, etxean ikasitakoak.

Ederki ezagutzen du Arretxek Iruñeko Baluarte. Opera eta zarzueletan abesten du.

Jon Arretxe Pérez

1963, Basauri

Arbizun, Sakanan, bizi da. 24 libururen egilea. Haietako askotan bizikletaz egindako bidaietan ikusitakoak bildu ditu (Sahara, Amazonas, Karakorum, India, Txina, Nepal, Sumatra, Turkia...), nobela beltza eta bidai literatura uztartuz. Azken urteotan etorkinen bizimodua erakutsi digu Toure pertsonaiaren bidez. Kirolzalea, piano-jotzailea eta opera kantaria ere bada. AGAO (Asociación Gayarre de Amigos de la Ópera) elkarteak antolatutako opera eta zarzueletan abesten du.

Zuk nola ikasi zenuen?

Gure etxean anaia eta biok berreskuratu dugu euskara. Nik neure aldetik, auto-didakta. Gure familian oraindik batzuk euskaldunak ziren. Aitaren anaia batek, adibidez, herri euskaldun batetik etorritako emakume batekin ezkondu eta euskara berreskuratu zuen. Senide batzuekin eta nire atarian bizi ziren euskaldunekin aritzen nintzen. Gainera, gure ikastetxean bazegoen Euskara ikasgaia. Guraso kooperatiba zen eta haiek erabaki zuten euskara irakatsi behar zela ikasgai bezala, gutxienez. Horrela, neure aldetik ikasi nuen eta ondoren euskaltegira joan nintzen titulua ateratzera, D titulua, orain EGA dena.

Basaurin euskaldun zaharrik gelditzen da oraindik?

Etxez etxe, baserriz baserri ibili nintzen galdezka eta ikusi nuen zenbait familiantan mantendu dela "sugetian", haiek esaten duten bezala, sakaldean. Gertatzen dena da oraingo gaztetxoek ez dutela bizkaiera egiten, batua edo nahasketa baizik. Basauriko euskara joan da.

Pena ematen dizu?

Apur bat bai. Euskalkien aniztasuna beti oso polita iruditu zait, baina ez da bate-re praktikoa. Batua behar dugu eta ez dago beste irtenbiderik. Hori bai, jendeari sartu zaio buruan ia-ia gipuzkera baino ez dela batua eta hori ez da horrela. Lexiko dena da batua. Idazleok, kazetariak, irakasleek... galdu baino lehen lexiko hori erabili behar dugu, jendeak ikas dezan. Gure esku dago.

Ondoren Gorputz Hezkuntza ikasi zenuen.

Hori bai, hori nahita ikasi nuen. Deustun bertan karrera egin bitartean hasi nintzen euskara eskolak ematen eta 21 urterekin, Filologia amaituta, lanean jarraitu nuen. Bazirudien nire bizitza jada bideratuta zegoela eta orduan pentsatu nuen goizegi zela nire estudiante bizitza bukatzeko. Gainera, bidaiatu egin nahi nuen. Beraz, lana utzi nuen, eta gurasoak kasik akabatu nituen. Haiek gosea pasatutakoak ziren, aita batez ere, eta ezin zuten ulertu nola uzten ahal nuen lan finko eta on bat bidaiak egiteko.

Lau urte pasata Gasteizen Gorputz Hezkuntza izeneko karrera zegoela jakin nuen eta hara joan nintzen, 25 urterekin, berriz ikastera. Amaitutakoan,

plaza batzuk atera ziren unibertsitatean Gorputz Hezkuntza irakasteko eta horretan aritu nintzen hiru urtez, nekatu arte. Ito egiten nintzen unibertsitate barruan zegoen mafia guztiarekin. Azal lodiko jende asko zegoen, goranahi asko eta gainera ezin nituen bidaiak egin nik nahi nuenean. Beraz, lana utzi eta berriro gurasoak asaldatuta, ea zoratuta ote nintzen.

Ordurako hasi nintzen gauzak idazten eta nire liburuak gero eta gehiago salztzen zirela ikusita, pentsatu nuen ea bizi ote nintekeen idaztetik bakarrik. Egin nuen apustu eta pozik nago.

Euskal Herriko bihotzean bizitzen

"Arbizura kasualitatez iritsi nintzen. Han etxe berri bat prezio onean aurkitu genuen, lur zatitxo batekin. Zorionsua naiz nire ortutxoarekin letxugak eta tomateak zaintzen"

Eleberri beltzek salatzen dutena

"Eleberri beltzaren ezaugarri bat izan da azpian dagoen mundua erakustea eta salatzea. Hori ez da galdu behar"

Bizikleta zalea eta Gorputz Hezkuntzako irakaslea, kirolzalea zalantzarik gabe.

Bai. Ia 25 urte eman ditut triatloia egiten eta lehiatzen. Horregatik bizikletaz eginiko bidaiak ez ziren oso gogorrak niretzat. Ondo entrenatua nengo.

Bidaiatzea, zure pasioa?

Hala izan da oraintsu arte. Hori ere kasualitatez izan zen, nire bizitzan gauza gehienak bezala. Patuak erabaki du beti nire partez. 18 urterekin gurasoekin bizi nintzen eta irabazitako diruarekin bidaiak egiten hasi nintzen. Hamar urtez, bidaiak laburrak egin nituen, eta ondoren, beste hamar urtez bidaiak lu-

zeak egiteari ekin nion liburuak idazteko helburuarekin. Bizpahiru hilabete ateraldiak ziren, ni bakarrik, eta bizikletarekin. Beharra zen niretzat. Oso gustura bizi nintzen Euskal Herrian eta hura ez zen ihes egiteko beharra, bidaiari askori gertatzen zaien bezala. Ez zen nire kasua.

Besteengandik oso desberdinak gara euskaldunok?

Ez. Orokorrean euskaldunok europarrak gara. Antzeko helburu eta baloreak ditugu. Ni gehienbat hirugarren mundua deitzen dugun horretan ibili naiz. Hor lehentasuna da mementoa bizitzea eta bizirik irautea. Saiatu naiz nire bizitzan hori bera aplikatzen, mementoaz gozatu eta gero gerokoa. Aita enpresa batean hasi zen lanean 14 urterekin eta enpresa berebetean pasatu zituen 50 urte. Erretiratzeko zegoenean minbi-ziak harrapatu eta hil egin zen. Argi neukan ez nuela hori bera niri gertatzerik nahi. Bidaietan hori ikasten da: bizitzaz gozatzen eta unea bizitzen etorkizunaz gehiegi pentsatu gabe.

Eta besteengandik zer ikasi duzu?

Pixka bat afrikar egin naiz gauza batzuetan. Abegi ona adibidez. Askok gustatzen zait jendea etxera etortzea. Afrikan ez zaituzte inoiz uzten hor botata. Beti irekitzen dizkizute etxeko ateak eta ez zer edo zer ateratzeko, batzuek uste duten bezala. Gauza bat da leku turistikoetan gertatzen dena eta oso bestelakoa gainerako lekuetan. Jende xumea oso abegikorra eta solidarioa da.

Eta orain?

Orain familia daukat, emaztea eta 9 urteko semea eta kontsekuente izan behar da. Azken urte hauetan toki bat aukeratzeko dut idazteko inspirazio moduan eta hara joaten naiz egun batzuk pasatzera. Izugarritzko pagotxa da nire familia. Ezin naiz kezatu.

Toure-ren sagako lau liburuak zuk hiriko ipurtzuloa edo giza zabortegia deitzen duzun Bilboko San Frantzisko auzoan kokatu dituzu. Zergatik?

Hori bezalakorik ez dagoelako Euskal Herri osoan. Auzo hori Afrika txikia da. Han atzerrian bezala zaude. Nobela beltz bat edozein tokitan koka daiteke, baina niretan gai soziala, bazterkeria eta etorkin jendearen bizimodua oso

“San Frantzisko auzoan ikusten denarekin nobelak erdi idatzita dauzkat”

osagai garrantzitsuak dira.

Lau urte daramat San Frantzisko kaleko 43. zenbakian boladaka lanean. Bigarren solairuan eskuman idatzi nuen “19 kamera” eta pisu hori alokatu zutenean bigarren ezkerrekora pasa nintzen. Lagun asko ditut auzoan, baita SOS Arrazakerian eta hiesaren aurkako talde batean ere. Sekulako dokumentazio iturriak dira. Han gamelu ohiak, prostituta ohiak, jonki ohiak daude jendeari laguntzen. Kanean ikusten denarekin, nobelak erdi idatzita dauzkat. Halere, ihesaldi batzuk egiten ditut. Duela gutxi Etiopian izan naiz eta hurrengo liburua atzerrian kokatu behar dut, atzerrira joan ahal izateko.

Nola bizi dira etorkinak hemen?

Orain arte bizimodu gogorra izan dute, baina krisia hasi arte laguntza sozialekin edo lantxo batzuekin beti ateratzen zuten zer edo zer. Ez zuten presio handirik jasaten, denok nahiko ondo bizi ginelako. Orain, aldiz, desberdina da eta gainera jihadismoa kristoren putakeria izan da haientzat. Gehienak kokoteraino daude.

Nola ikusten gaituzte?

Esaten dute euskaldunok ez garela hain txarrak. Beste toki batzuetan kabroia-goak direla. Hemen orokorrean, uste dut, elkartasun gehiago dagoela, mugimendu sozial eta elkarte asko. Errespetu pixka bat gehiago agian, baina pixka

bat, besterik ez. Oraingo egoera ez da batere ona.

Estolda jolasak sagaren laugarren liburukia atera berritan, bosgarrena bidean dator?

Bai. Nire Toure etorkin askoren nahasketa da. Oso pozik nago pertsonaia honekin, zelako harrera eduki duen, irakurleekin dagoen feedbacka... Jendeak estimatzen du Toure eta nik ere bai.

Askok esan didate orain beltz bat kalendar gurutzatzen duten bakoitzean, beste era batera begiratzen diotela. Horrek ilusioa egiten dit. Jendeari etorkinengan pentsarazi eta errespetu pixka bat sentiarazten badiot, ni pozik.

Of the record: Ahots sakoneko kantaria

Opera kantaria da Jon Arretxe. Baxu ahots sakon eta ederra du, kontrastea egiten duena bere izaera jostalari eta askearekin. Bizikletaz heldu da elkarrizketara. Iruñeko Baluartean egin dugu, berak hainbeste aldiz abestu duen tokian. Soinean ekarri duen kamiseta ere oso egokia: Cuencako "Las casas ahorcadas" izeneko eleberrri beltzaren inguruko jardunaldietakoa. Han izana da eta joatekoa berriro, bere lanen promozioa egitera. Idatzi beza-la hitz egiten du: zehatz, argi, bizi, erraz eta erakargarri.

Irakurle gazteentzat ere idatzi duzu.

Oso gutxi, gertatzen dena da badirudiela nire liburu batzuk egokiak direla gazteentzat, eta zorzea izan dut, batzuk hezkuntzako zirkuituetan sartu dira. *Ostegunak*, *Ostiralak* eta *Larunbatak* halako trilogia ganberroa da eta ez da gazte literatura, ikuspuntu hezitzaile batetik ez direlako batere eredugarriak, baina ez dakit zergatik, izugarri gustatzen zaizkie. Niretzat oso ondo, zenbat eta gehiago saldu, orduan eta gehiago irabazten dudalako. Orain oso pozik nago

Toureren liburuak ere hasi direlako sartzeko zirkuitu horretan eta niretzat oso garrantzitsua da nerabeek errealtate hori ezagutzeko. Gero eta nabariagoa da errealtate hori herri guztietan eta ikastetxeetan lantzea oso gauza ona da.

Nolakoa da idazlearen egunerokoa?

Nik ez ditut bi egun berdinak eta hori gauza ederra da benetan. Gozamen hutsa da. Ez daukat errutinarik. Errutinak, nire ustez, gauzak egiteko grina itzaltzen du. Idazten ari naizenean egun osoa ho-

rretan aritzea gustatzen zait, horregatik boladaka etxetik kanpora joaten naiz. Idazlea naiz 24 orduetan, baita lotan ere. Lagunekin pote batzuk hartzera atera eta jende artean ideiak hartzen ditut. Bestalde, zure liburuak ezagutzera emateko mugitu behar duzu. Batzuetan nekagarria den arren, ni oso gustura nabil. Orain Espainian ari naiz lantzen. Lehen soilik euskaraz idazten nuen, orain dena itzultzen da gaztelaniara eta Madril, Cuenca, Gijón edo Getafera, adibidez, joaten naiz nire lanaz hitz egitera. ■

Kalean da otsaileko

aizu!

- Maputxeen hizkuntza berreskuratzeko lanetan
- Biarritzeko Atabalek 10 urte
- AEK jendea
- Kepa Peñagarikano arin-arin
- Jazar: sorkuntzari hamaika leiho

Urte osoko harpidetza (Hego Euskal Herria eta Espainia) 29 €

aizu.eus